

ZOETWATERSCHELPEN

AAN ONZE STRANDEN

J. EIKENBOOM

Over de schelpen aan onze stranden zijn in de loop der tijden reeds verschillende boekjes verschenen. Sommige zijn zelfs compleet. Toch komt het voor dat mensen ons in het museum materiaal tonen, dat zij niet in de literatuur kunnen thuisbrengen, maar wel degelijk van het strand hebben meegenomen. Dit blijkt dan vaak zoetwatermateriaal te zijn.

Deze schelpen of horentjes zijn na het afsterven van het dier via de grote rivieren in zee terecht gekomen, die hen op haar beurt op het strand heeft gespoeld. Vooral na oostenwind kunnen we op het strand hele „bankjes” met zoetwaterschelpjes tegenkomen.

Het lijkt ons juist, ondanks het mariene karakter van deze documentatie, eens te laten zien welke soorten wij zoal op het strand kunnen aantreffen.

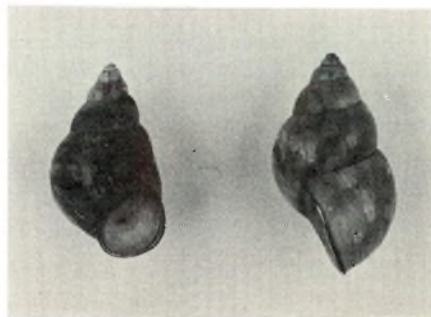
BUIKPOTIGEN

De meest algemene soort is wel de grote diepslak — *Bithynia tentaculata* (L.) — een vertegenwoordiger van de kieuwslakken en behorend tot de familie Bithyniidae. Zoals de meeste kieuwslakken bezit het levende dier een operculum. Dit is vanzelfsprekend door het afsterven van het dier verloren gegaan, hetgeen uiteraard voor alle verder genoemde kieuwslakken geldt.

De gemiddelde hoogte van de schelp bedraagt ca. 11 mm bij een breedte van ca. 6 mm. Zij kunnen echter aanzienlijk groter worden.

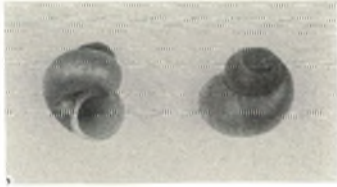
De schelp heeft 5 tot 6 vrij bolle windingen met een duidelijke sutuur. De top is spits. De mondrand is weliswaar continu, doch aan de bovenzijde toegespitst. De navel is in de meeste gevallen door de mondrand overdekt.

Bij de levende dieren is de schelp vaak door een aanslag bedekt. De strandexemplaren zijn echter mooi schoon geschuurd en doorzichtig en hebben een hoornachtige kleur.

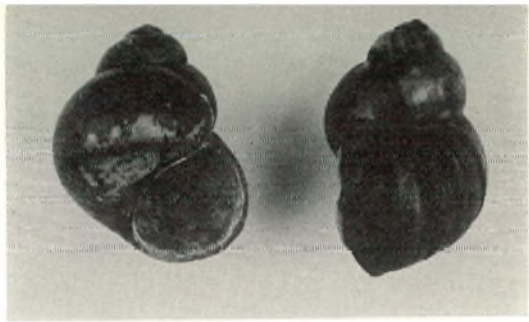

Afb. 1.

De grote diepslak of *Bithynia tentaculata* (L.). Ca. $2\frac{1}{2}$ x vergroot.

Afb. 2.
De vijverpluimdrager of *Valvata piscinalis* (Müller). 2 x.

Afb. 3.
Viviparus viviparus (L.) of moerasslak.
Iets vergroot.

De schelp verraaft een duidelijke verwantschap met het bekende brakwaterhorentje — *Peringia ulvae* (Pennant) — . Dit is echter aanzienlijk kleiner (ca. 5 mm) en heeft betrekkelijk platte windingen.

Eveneens een veel op het strand gevonden soort en tevens een kieuwslak is *Valvata piscinalis* (Müller) met de mooie Nederlandse naam vijverpluimdrager. Deze naam dankt het levende dier aan de kieuw, die bij het kruipende dier als een pluim uit de schelp steekt.

Dit dier behoort tot de familie der Valvatidae.

De schelp is aanzienlijk kleiner dan van de vorige soort (ca. 5 bij 5 mm) en is mooi groen/bruin van kleur.

De top is niet scherp. De sutuur is duidelijk. De navel is niet overdekt, maar blijft toch vrij klein. De mond is mooi cirkelrond en heeft een scherpe rand. Ook deze schelp is vrij doorzichtig en heeft zelden een aanslag.

Een derde, niet zelden op het strand gevonden soort — is de moerasslak — *Viviparus viviparus* (L.). Deze soort behoort tot de Viviparidae.

Zoals de wetenschappelijke naam zegt is het een levendbarende soort. Men kan langs de oevers van onze grote rivieren nogal eens de huisjes vinden met daarin de schelpjes van de nog ongeboren jongen. Iets wat men aan het strand uiteraard tevergeefs zal zoeken.

De schelp kan een hoogte bereiken van 35 mm bij een breedte van meer dan 25 mm en is hierbij de grootste buikpotige van het vaderlandse zoetwater welke wij aan het strand kunnen vinden.

In verse toestand bezit de schelp drie roodbruine banden op de laatste omgang. De kleur is dan vrij donker geelgroen. De strandexemplaren zijn doorgaans echter betrekkelijk grijs, terwijl de banden met de grootste moeite zijn terug te vinden.

De schelp heeft ca. 5 vrij bolle windingen met een betrekkelijk stompe top. De mondopening is breed en van boven iets toegespitst. De aanwezige navel is vaak bedekt door de omgeslagen mondrand.

De laatste kieuwslak tenslotte is de zoetwaterneriet — *Theodoxus fluviatilis* (L.). De meeste van ons zullen in hun collectie reeds enige soorten van de familie, die der Neritidae, bezitten. Een familie, wier vertegenwoordigers doorgaans in warmere zeeën rondkruipen.

In levende toestand bezit het dier een prachtig, halve maanvormig, oranje gekleurd operculum, wat aan de binnenkant een tand draagt. Het apophyse.

Afb. 4
 Zoetwaterneriel of *Theodoxus fluviatilis* (L.)
 2 x. Op het rechter exemplaar, dat afkomstig
 is van het strand bij 's-Gravenzande, ziet men
 de spiraalbanden. Het linker exemplaar met
 operculum is niet van het strand, maar gevon-
 den in de Oude Rijn bij Woerden.

De laatste winding van de schelp is bijzonder groot, bijna de gehele hoogte in-
 nemend. De top is dan ook erg vlak. Het aantal windingen bedraagt slechts 2 of 3.
 De grote mondopening is aan de spilzijde voorzien van een breed callus, terwijl een
 navel geheel ontbreekt.

Op de buitenzijde is op een gele ondergrond een netwerk van paarse lijntjes en vlek-
 jes zichtbaar. Vrij duidelijk zijn daardoorheen 3 spiraalbanden te zien. De gemid-
 delde grootte is 10 mm bij 8 mm.

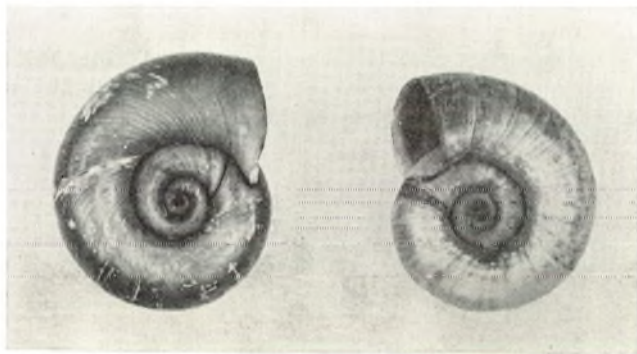
Van de longslakken, behorende tot de orde der Basommatophora, of wel de „ech-
 te” zoetwaterslakken, vinden we op het strand gewoonlijk slechts één vertegen-
 woordiger. Dit is de bekende posthorenslak — *Planorbarius corneus* (L.), behorend
 tot de familie der Planorbidae.

Het overgrote deel van deze groep slakken leeft in betrekkelijk stilstaand water
 zodat hun schelpen zelden of nooit op het strand worden gevonden.

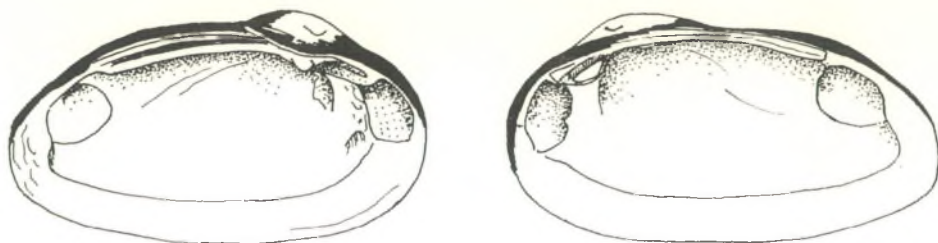
De schelp van de posthoren is in een vlak gewonden met een iets ingezonken bo-
 venzijde. Men dient eigenlijk te spreken van een ingezonken onderzijde, daar de
 posthorenslakken, zo hebben anatomische onderzoeken uitgewezen, een groep
 is met linksgewonden schelpen. De meeste beschrijvingen zijn echter gebaseerd op
 rechtsgewonden schelpen. We kunnen ze hier dan ook als zodanig beschouwen.

De breedte van de schelp is ca. 30 mm, de hoogte ca. 10 mm.

Het aantal windingen loopt op tot $5\frac{1}{2}$ en de windingen nemen regelmatig in groot-
 te toe. De mondopening is ongeveer even hoog als breed en is niet continu. De ope-
 ning staat scheef doordat de bovenzijde voor de onderzijde uitsteekt. De kleur kan
 variëren van wit (albino-vormen komen nog al eens voor) tot donkerbruin. De
 onderzijde is licht.

Afb. 5
 De bekende posthoren-
 slak, *Planorbarius cor-
 neus* (L.) $1\frac{1}{2}$ x. Rechts
 de lichtere onderzijde.

Afb. 6

De beide kleppen van de stroommossel, *Unio crassus batavus* (Maton & Rackett). Ongeveer ware grootte.

TWEEKLEPPIGEN

Tenslotte kunnen wij aan onze stranden ook nog tweekleppige soorten uit het zoetwater vinden. Het betreft hier vanzelfsprekend altijd losse kleppen, daar doubletten de vaak lange reis niet overleven.

Vrij algemeen zijn de donkere vaak sterk afgesleten kleppen van de stroommossel — *Unio crassus batavus* (Maton & Rackett) — , behorende tot de Unionidae. De parelmoerglanzende binnenzijde is in de meeste gevallen nog zichtbaar.

De lengte bedraagt ca. 60 mm bij een hoogte van ca. 35 mm.

Het zijn stevige schelpen met een afgeronde voorrand. Ook de achterrand is afgerond doch is iets afgeknot.

Het slot in de rechterklep draagt één grove driehoekige tand. Boven deze tand is minder duidelijk een tweede tand zichtbaar. Verder één lange laterale tand die tot voorbij het ligament reikt.

In de linkerklep bevinden zich twee cardinale en twee laterale tanden.

De soort wordt het meest aangetroffen in de buurt van Hoek van Holland.

Een andere tweekleppige welke men wel tegenkomt is het driehoeksmosseltje — *Dreissena polymorpha* (Pallas), behorende tot de Dreissenidae.

Oppervlakkig heeft deze soort iets weg van onze gewone Zeeuwse mossel. Het is echter veel kleiner en steviger, terwijl de schelp een scherpe kiel vertoont.

Aan de binnenzijde is onder de top een schotje aanwezig. Juvenile schelpen dragen een zigzag tekening. Bij volwassen exemplaren is dit veel vager. De binnenzijde is wit.

Het spreekt voor zich dat er buiten de bovengenoemde soorten nog andere zoetwatersoorten of zelfs in de nabijheid van water levende landslakken op het strand gevonden kunnen worden. Al deze soorten beschrijven zou echter te ver voeren. Het leek ons daarom juist slechts de meest algemene even op een rijtje te zetten.

Afb. 7

Dreissena polymorpha (Pallas), het driehoeksmosseltje, dat oppervlakkig gezien iets weg heeft van onze gewone Zeeuwse mossel. $1\frac{1}{2} x$.